

vanju fenomena razvoja urbanog tkiva, a zaključak mu je da se razvitak ne odvija po strogim zakonima determinizma ni u jednolinijskom smjeru.

Suićev se rad može ocijeniti kao djelo koje premašuje dosadašnje pionirske pothvate s nedovoljnom sistematizacijom i tipologijom razvoja naselja, posebno gradova, na našem tlu. Za ovaj rad autor je 1976. godine dobio »Nagradu grada Zagreba za životno djelo«.

Sadržaj knjige je podijeljen u slijedećih sedam poglavlja:

1. Uvod — predmet i metode istraživanja, 2. Od autohtonog sela do autohtonog grada — problemi poleogeneza, 3. U svitanju grada klasičkog svijeta na istočnom Jadranu, 4. Ostvarenja grada klasičkog svijeta na istočnom Jadranu, 5. Odnos grad—selo u ranoj antici, 6. Inovacije kasne antike, 7. Antička urbanistička baština. Na kraju knjige Suić navodi selekcioniranu bibliografiju, izvore u originalu i na našem jeziku, te predmetni i imenski registar.

Studija *Antički grad na istočnom Jadranu* značajan je doprinos kako samoj znanosti tako i njezinoj primjeni. Njezin udžbenički odnosno priručnički karakter omogućit će i studentima sociologije produbljivanje znanja iz sociologije naselja.

Ivan Cifrić

Živko Surčulija

DRUŠTVENA ANATOMIJA NACIONALIZMA

Mala edicija ideja, Beograd 1977, 341 str.

Iako u našoj sociološkoj literaturi imamo značajnih priloga izučavanju nacionalizma (primjerice Šuvar, Kardelj) ipak je i ova knjiga dobrodošla u rasvjetljavanju tog društvenoga fenomena. Nacija je, kao i klasa historijski i ekonomski uvjetovana. Nacionalno je pitanje središnji problem suvremenog društva, posebno u postrevolucionarnim izgradnjama socijalizma. Naša zemlja ima uz SSSR i Kinu najsloženije nacionalno pitanje. Mijenjanje osnovnih društvenih odnosa uvjetuje i mijenjanje odnosa među narodima, poglavito u višenacionalnim zajednicama. Oslobođanje čovjeka od slijepe pripadnosti etničkoj grupi je

značajan put u cjelokupnom razotudnjenju čovjeka. Dakle, nacionalno je pitanje i strateško pitanje revolucionarne promjene — emancipacije radničke klase.

Knjiga o kojoj je riječ donekle se razlikuje od ostalih po tome što mnogo mjesta posvećuje istraživanju i objašnjava vanju pojma nacije, nacionalnog i nacionalizma, navodeći nekoliko klasifikacija i tipologija, upućujući tako na značajnije izvore i ujedno sistematizirajući probleme. Stoga mislim da je autor u prvih pet poglavlja vrlo dobro objasnio pojmove, ali su posljednje dvije glave nešto slabije. Knjiga se sastoji od šest glava: 1. Značenje i tipovi nacionalizma — socijalna i ekonomsko politička suština, 2. Nacija — historijski oblik egzistencije i integracije ljudskih društava, 3. Društvena suština i evolucija buržoaskog nacionalizma, 4. Pogledi klasika nacionalizma na odnos klasnog i nacionalnog kao polazni osnov za revolucionarno negiranje nacionalizma, 5. Osnovni i pojavni oblici nacionalizma u socijalizmu, 6. Izvori nacionalizma u suvremenom jugoslavenskom društvu, i 7. Samoupravljanje i međunacionalni odnosi. Iz tog iscrpnog sadržaja moguće je zaključiti o strukturi knjige i osnovnim intencijama autora; osim toga, dodan je i popis odabrane literature.

Pojmovno određenje nacionalizma potrebno je i radi toga jer se taj termin dvojako upotrebljava. Neki (stariji) autori smatraju nacionalizam progresivnom pojavom i zapravo ga promatraju kao oznaku za nacionalno oslobodilačke tendencije (ovo može biti prihvatljivo, primjerice, kod Fanona koji govori o oslobodilačkim pokretima u Africi gdje je formiranje nacionalne svijesti potrebno, ali ona se mora promatrati i kao dio buduće klasne svijesti).

I dok su spomenuti oblici nacionalizma historijski progresivni, na drugoj se strani javljaju suvremeni oblici imperijalističkog nacionalizma koji u ime nacionalnog kapitala osvaja nerazvijene zemlje. Nasuprot njima stoji problem internacionalizacije međuljudskih odnosa, stvaranje sasvim novog, ljudskijeg načina saobraćaja među narodima, a o tome su Marx i Engels pisali još u Komunističkom Manifestu.

Iako se nacionalizam može pojavljivati u niz pojava oblika, u njegovoj je osnovi uvijek jedno: težnja za dominacijom nad drugom nacijom. Stoga u vi-

PRIKAZI

šenacionalnim zemljama i dolazi do nacionalističkih ekscesa koji se mogu manifestirati kao sukobi u kulturi (srpsko-hrvatski nacionalizam), ali svoju osnovu nalaze u raspodjeli nacionalnog dohotka. Jedan od najznačajnijih faktora koji utječu na pojavu nacionalizma u našem društvu je ekonomska nejednakost razvijenosti nacija, a koja je dobrim dijelom povijesno naslijeđena. Stoga nosilac nacionalne emancipacije mora biti upravo radnička klasa koja je i nosilac klasnog oslobođanja, a na njenim je plećima i produkcionim proces materijalne proizvodnje.

Značajan prilog nacionalnom pitanju dao je Krleža i spominjem ga ovdje ne samo radi ilustracije: »Nalazeći se u neobično isprepletenoj zbrci, vidimo da je jedno od najosnovnijih pitanja za nas, na našem terenu, srpsko-hrvatsko pitanje, pak je prema tome pitanje ove forme nacionalne svijesti, koja koči svaki napredak sa hrvatske i srpske strane, pitanje sveopćeg zakašnjenja materijalnog i kulturnog, a proletarijatu je historija dodijelila i tu nezahvalnu misiju, da tome pitanju dade suvremeni oblik.« (1935. god. — Forum 10/63).

Mata Bošnjaković